

Илија Бакић

УТОПИЈА СА ГРЕШКОМ

Андреј Рубанов: *Хлорофилија*,
„Соларис” Нови Сад, 2011.

Приче о утопијама и њиховом антиподу антиутопијама део су људског филозофско-литерарног искуства. Праведна заједница у којој нико није угњетаван па сви живе достојанствено и без страха за свој опстанак и егзистенцију, овоземни је пандан Рају који обећавају религије. Док је услов за улазак у вечити Рај хришћанства живот без греха или у покајању и поштовање религијских начела, за утопије важе други принципи – потребно је бити припадник одређеног народа или поборник одређене идеологије (комунизам је био марксистички рај – доказивао је Лешек Колаковски у својим књигама; анархистичке комуне које су, макар и кратко, постојале и функционисале у време Руске октобарске револуције и Шпанског грађанског рата такође су имале све одлике утопије). Наравно, од Томаса Мора и његове *Утопије* (али и Платонове *Државе* као својеврсне претече) наовамо, савршена људска заједница била је повод за сваковрсна промишљања и делања, од тзв. раја либералног капитализма који је ишао руку-под-руку са потрошачким рајем, преко социјалистичких рајева разних облика (руског, кинеског, кубанског), све до разноврсних „рајских” мутација, каква је она у Северној Кореји (или, мало раније, она звана Трећи рајх). Како било, XX век је, у свом нарцистичко-циничном лику, и фактички порекао могућност постојања и опстанка утопија. Литерарне верзије антиутопија, сада већ класици, од Замјатиновог *Ми* и Хакслијевог *Врлоз, новог свеиша* до Орвелове 1984, утемељиле су опште место у научној фантастици; ретке чисте утопије, каква је Кларкова

3001: коначна одисеја, биле су само заостали трзаји вере у боље дане човечанства. Филозофска мисао друге половине XX века такође није нудила наду да је утопијски идеал иоле могућ или близу; повремене теорије, каква је Фукојамина о „крају историје” и наступању глобалног либерално-капиталистичког раја, срушиле су се пред јавом догађаја и тенденција које пак потврђују Хантингтонову тезу о XXI веку као веку општег „сукоба цивилизација” чији је исход неизвестан и може донети све, од неизвесних равнотежа снага до пада у вечити рат који ће се окончати уништењем цивилизација.

У таквом контексту промишљање и писање о класичној утопији постаје беспредметно али је разматрање неких „прелазних” категорија у најмању руку провокативно. Роман *Хлорофилија* (оригинално објављен 2009. г.) Андреја Рубанова (1969) једна је од књига провокација на тему утопије. Рај у овој верзији резултат је практичне филозофије остварене добром трговином: Русија је Кини изнајмила Сибир те су се, захваљујући огромној закупнини, сви Руси преселили у Москву, мегалополис окружен напуштеном земљом; парола власти је „Нико никоме ништа није дужан” – свима на рачун стиже део кинеских уплата па су ослобођени обавеза да раде да би опстали; обичан пук ужива у беспослености, гледа бескрајне ријалити ТВ програме (и у њима учествује); наравно, има и оних који раде и богате се па живе на вишим спратовима огромних кула. Главни јунак, новинар престижног журнала *Нај-нај*, Савелије Херц, у својим педесетим, на тачки је прелома свог живота (жени се и размишља о деци) и каријере (наслеђује легендарног уредника журнала); мада колебљивац, догађаји га сустижу и он не уме да им се одупре. Москва, на први поглед, има само један, истина бизаран, проблем – огромне влати траве (високе колико и телевизијски торњевци) непознатог порекла које су изникле свуда и заклањају сунце нижим спратовима зграда. Трава је неуништива али није агресивна. Но, људи јесу – они илегално конзумирају њено срце (сирово или рафинисано) и постају зависници, да би у одмаклим стадијумима почели да личе на биљке и коначно постали људи-биљке. Држава се бори против ових појава али без већих амбиција и успеха. Ипак овај проблем не чини се кључним за опстанак мање-више функционалне и задовољне заједнице. А онда Херц добија поверљиву информацију – Кинези напуштају Сибир; закупа више неће бити па, дакле, ни бесплатног опстанка. Москва је на рубу пропасти: већина људи нема никаквих знања и вештина који би им помогле да преживе, држава готово извесно неће моћи да одржи ред и мир. Хоће ли један некада велики народ, са великом културом и сјајном историјом, опстати или ће пропасти због своје лењости и хедонизма?

Роман је вишеструко интригантан: од алузија на текуће стање у Русији, односно на актуелне власти и принципе којима се она руководи преко другојачијег, нетипичног погледа на будућност до крајње негативног става према „обичном”, „просечном” човеку који је еталон друштва и политичких доктрина демократије. Писац нема алузија ни када су у питању тзв. „национални понос” и све што се уз то наводи у политичким говорима. Руси ће се (као и било који други народ) лако одати „дембелисању” и свим пороцима који им се нуде. Људско стадо жели да безбрижно ужива и нема ни воље ни снаге да погледа даље од сопствене лагодне свакодневице па макар му тај поглед открио да га чекају спремни касапи и неминовна пропаст (како је то Х. Ц. Велс описао у *Времејлову*). Све приче о човеку као „врхунцу еволуције” или створу кога је Бог креирао (по сопственом лику?), падају пред бесловесношћу понашања већине која, опет, номинално влада (у ствари, она је изговор за оне који отимају зарад сопствених интереса, једнако јадно-тривијално-хедонстичких али дигнутих на виши ниво). Продаја/давање у закуп националног богатства (Сибира) добар је потез за масе али и за политичку врхушку; питање је какве би реакције биле да се оваква „трговина” постави пред било који државни парламент (примера ради, сетимо се да је Курт Вонегат у роману *Хокус-џокус*, давне 1990. године, писао о продаји целокупне америчке привреде, чак и затвора, јапанским бизнисменима, као добром послу за САД). А када је све на продају (или изнајмљивање), више се не може говорити о Великим Националним Интересима / Поносу / Традицији / Слободи јер су и те вредности сведене на економски закон понуде и потражње (наравно, овде говоримо о отвореним пословима каквих званично још нема; али су зато тајне, закулисне продаје националних богатстава и интереса константа политике друге половине XX века – пошто је напуштен отворени колонијалистички манир, функционалан све до II светског рата).

Рубанов је своје идеје и дилеме, будући да не пише политички памфлет већ роман, „провукао” кроз судбине својих јунака, односно кроз друштвену структуру која „покрива” више и ниже слојеве, просечне и изузетне људе, политички подобне и дисиденте, младе и старе, наркоманске зависнике и секташе, тривијално сензационалистичку лектуру и мистичко/верске свете текстове. Тај микрокосмос богат је детаљима којима је потврђена његова аутентичност и животна реалност. Тензије су пажљиво одмерене, уз понека, блага колебања, приповедање је сведено и функционално. Речју, *Хлорофилија* је ваљан роман крцат провокацијама које ће знатичељног читаоца заокупљати и после склапања корица књиге.